

Un resum: El Regnat d'Isabel II

Resum

El regnat d'Isabel II (1833-1868) representa el període fonamental de la construcció de l'Estat liberal a Espanya, un procés complex i convuls marcat per la inestabilitat política, la violència i una constant pugna ideològica. El període s'inicia amb un conflicte dinàstic, la Primera Guerra Carlina, que enfronta els partidaris de l'absolutisme (carlins) contra els defensors d'un nou ordre liberal (isabelins). La vida política va estar dominada per l'alternança, sovint conflictiva, entre dues faccions principals del liberalisme: els Moderats, de tendència conservadora, centralista i partidària d'un sufragi molt restringit; i els Progressistes, que defensaven reformes més profundes, la sobirania nacional i una major base electoral. Figures militars com Espartero, Narváez i O'Donnell van tenir un protagonisme decisiu, utilitzant el pronunciament com a eina recurrent per accedir al poder. Durant aquestes dècades es van implementar reformes estructurals clau, com la divisió provincial de 1833, les desamortitzacions de Mendizábal i Madoz, la creació de la Guàrdia Civil, la redacció de dues constitucions (1837 i 1845) i l'inici de la xarxa ferroviària. El regnat va finalitzar amb la Revolució Gloriosa de 1868, fruit d'una greu crisi econòmica, l'esgotament del model polític moderat, l'autoritarisme creixent i la unió de tota l'oposició (des de progressistes fins a republicans) en el Pacte d'Ostende, que va forçar la reina a l'exili i va obrir una nova etapa en la història d'Espanya.

1. La Regència i la Primera Guerra Carlina (1833-1839)

El regnat va començar amb un conflicte dinàstic i ideològic arran de la derogació de la Llei Sàlica mitjançant la Pragmàtica Sanció, que permetia a Isabel, filla de Ferran VII, heretar el tron. Aquesta decisió va ser rebutjada pels sectors absolutistes, que van donar suport a Carles Maria Isidre, germà del rei.

- **Bàndols en conflicte:**

- **Carlins:** Partidaris de Carles Maria Isidre. Agrupaven els sectors més tradicionals de la societat, incloent la petita noblesa, el clergat rural i camperols. Van tenir una forta implantació al País Basc, l'interior de Catalunya, el País Valencià i part d'Aragó. El seu èxit s'explica pel descontentament social, la canalització d'aquest per part de notables locals i la justificació ideològica del clergat.

- **Isabelins:** Partidaris d'Isabel II. Comptaven amb el suport de la jerarquia eclesiàstica, la major part de la noblesa, la burgesia i sectors populars urbans. Van aliar-se amb els liberals per enfrontar-se al carlisme.

- **Desenvolupament de la Guerra:** El conflicte es va caracteritzar per l'acció de guerrilles carlines contra l'exèrcit regular isabelí. Els carlins mai van aconseguir ocupar una gran ciutat de forma permanent.

- **Primera Fase (1833-1835):** Alçament carlí i organització de tropes sota líders com Zumalacárregui.
- **Segona Fase (1835-1837):** Equilibri de forces, aparició de líders liberals com Espartero i expedicions carlines.
- **Tercera Fase (1837-1840):** Afebliment carlí i signatura del **Conveni de Bergara** (1839) entre el general Espartero i el general Maroto. L'acord va posar fi a la guerra al nord, sent l'origen parcial dels actuals conflictes econòmics del País Basc i Navarra. La resistència va continuar a Catalunya sota el comandament de Ramon Cabrera fins al 1840.

- **Aixecaments Locals:** Un exemple d'aixecament carlí localitzat va ser **La Llorençada**, a Manacor (Mallorca) el 9 d'agost de 1835, que va ser ràpidament sufocat per les forces liberals.

2. Les Reformes Liberals sota la Regència de Maria Cristina (1833-1840)

Durant la regència de Maria Cristina de Borbó, i en paral·lel a la guerra, es van assentar les bases de l'Estat liberal centralitzat, amb el suport de la noblesa terratinent i la burgesia.

- **Divisió Territorial de 1833:** Impulsada per Javier de Burgos, aquesta reforma va substituir l'antiga organització en corregiments per una nova divisió en 49 províncies agrupades en 15 "regions històriques" sense competències administratives. Cada capital de província es va dotar d'institucions estatals (caserna, jutjat, governador civil) dependents del govern central. Aquesta estructura, amb poques modificacions, continua vigent.

- **Impacte a les Illes Balears:** L'arxipèlag va quedar com una única província, accentuant el centralisme i generant malestar a Menorca, Eivissa i Formentera pels recursos destinats a Mallorca. Es van crear partits judicials i es va intensificar la preeminència del castellà en l'administració i l'educació.

- **Reformes Progressistes:** La pressió de revoltes populars l'estiu de 1835 va forçar la regent a nomenar el liberal progressista **Juan Álvarez de Mendizábal** cap de govern. Les seves principals mesures van ser:

- **Desamortització dels béns de l'Església:** La mesura més important, destinada a obtenir recursos per finançar l'exèrcit liberal i sanejar la hisenda pública. A les Balears, l'impacte va ser limitat per la menor quantitat de propietats eclesiàstiques.

- Supressió del règim senyorial, el delme, els privilegis de la Mesta i els gremis.

- **La Constitució de 1837:** Després de la **Rebel·lió de la Granja** (1836), un pronunciament militar progressista, es va restituir la Constitució de 1812 per adaptar-la als nous temps. La Constitució de 1837, de caràcter progressista, reconeixia:

- La sobirania nacional.
- La divisió de poders amb un sistema bicameral (Congrés i Senat).
- Amplis drets i llibertats individuals.
- El sufragi continuava sent censatari.

La victòria moderada a les eleccions de 1837 va portar a un intent de gir conservador, la qual cosa va generar una forta oposició que va culminar amb la dimissió de la regent l'any 1840.

3. La Regència d'Espartero (1840-1843)

Amb la renúncia de Maria Cristina, les Corts van nomenar regent el general Baldomero Espartero, heroi de la guerra carlina i líder dels progressistes. Va ser el primer cop que un militar ocupava el govern d'Espanya, una pràctica que esdevindria freqüent.

- **Polítiques i Estil de Govern:**

- Va ampliar la desamortització als béns del clergat secular.

- Va governar de manera autoritària i personalista, ignorant les Corts.

- Va aplicar una política econòmica **lliurecanvista**, rebaixant els aranzels als tèxtils anglesos. Aquesta mesura va perjudicar greument la indústria tèxtil catalana.

- **La Caiguda d'Espartero:**

- El 1842, una revolta industrial a Barcelona contra les seves polítiques va ser reprimida amb un **bombardeig de la ciutat**, fet que va augmentar enormement la seva impopularitat.

- El 1843, un pronunciament liderat per militars moderats (Narváez) i progressistes descontents (Prim, O'Donnell) va forçar la seva dimissió i exili a Londres. Per evitar una tercera regència, les Corts van declarar Isabel II major d'edat amb només 13 anys.

4. La Dècada Moderada (1844-1854)

Aquest període va estar dominat pel Partit Liberal Moderat, amb el general **Ramon Narváez** com a figura principal. Es va consolidar un model de liberalisme conservador, centralista i oligàrquic.

- **La Constitució de 1845:** Va substituir la de 1837 i va establir les bases del liberalisme moderat, atorgant més poder a la Corona en detriment del Parlament i restringint les llibertats: sobirania compartida entre Corts i Corona, sufragi censatari, congrés que ja no pot nomenar regents i senat vitalici i control muunicipal per part de la monarquia.

- **Reformes Clau:**

- **Centralització:** La Llei d'Administració Local de 1845 va permetre a la Corona nomenar els alcaldes de les ciutats importants, assegurant el control polític des del govern central a través dels governadors civils.

- **Ordre públic:** Es va crear la **Guàrdia Civil** (1844), un cos armat amb estructura militar i finalitats civils per mantenir l'ordre al medi rural i protegir la propietat privada. Es va suprimir la Milícia Nacional, d'orientació progressista.

- **Reforma Fiscal (Mon-Santillán, 1845):** Va modernitzar el sistema tributari combinant impostos directes (sobre la propietat i la indústria) i indirectes. Va introduir el molt impopular **impost de consums**, que gravava productes de primera necessitat i afectava principalment les classes baixes.

- **Reconciliació amb l'Església:** La signatura del **Concordat de 1851** va restablir les relacions amb la Santa Seu. L'Església va acceptar les desamortitzacions a canvi del finançament estatal, la confessionalitat de l'Estat i el control sobre l'educació.

La Segona Guerra Carlina (1846-1849), coneguda com la Guerra dels Matiners, va ser un conflicte molt més localitzat i de menor intensitat que el primer.

El règim moderat va caure per la corrupció, la influència de les camarilles de palau, el falsejament electoral, l'augment de l'autoritarisme (com l'intent de reforma constitucional de Bravo Murillo el 1852) i una crisi econòmica que va provocar revoltes populars.

5. El Bienni Progressista (1854-1856)

El desgast dels moderats va culminar amb la **Revolució de 1854**, iniciada pel pronunciament de Vicálvaro (*Vicalvarada*) liderat pel general O'Donnell. El **Manifest de Manzanares**, redactat per Cánovas del Castillo, va mobilitzar les bases progressistes i va convertir el pronunciament en una revolució.

- **Govern i Reformes:** La reina va entregar el poder a Espartero, que va governar amb el suport de la Unió Liberal d'O'Donnell. Es va intentar redactar una nova constitució (la "non nata" de 1856) i es van aprovar tres lleis econòmiques fonamentals:

- **Desamortització de Madoz (1855):** Afectava principalment els béns comunals i dels ajuntaments.

- **Llei de Ferrocarrils (1855):** Va regular i incentivar la construcció de la xarxa ferroviària amb capital principalment estranger (francès i britànic).

- **Llei de Mines i Llei de Societats Bancàries i Creditícies (1856):** Van impulsar l'explotació minera i van crear un sistema financer modern, incloent el Banc d'Espanya.

- **Conflictivitat Social:** El període va coincidir amb una crisi de subsistències, una epidèmia de còlera i un fort malestar social. Es van produir aixecaments camperols a Castella i motins obrers a ciutats com Barcelona (conflicte de les selfactines), on es reivindicaven millores salarials i laborals. La repressió va ser dura.

El Bienni va finalitzar amb un cop d'estat del mateix O'Donnell, que va justificar-lo per la inestabilitat social i va restaurar la Constitució de 1845.

6. La Crisi Final del Regnat (1856-1868)

L'última etapa va ser una alternança en el poder entre els moderats de Narváez i la **Unió Liberal** d'O'Donnell, un partit de centre que agrupava sectors de l'alta burgesia i l'exèrcit.

- **El "Govern Llarg" d'O'Donnell (1858-1863):** Va ser un període de relativa estabilitat política i prosperitat econòmica, aprofitant els ingressos de la desamortització per invertir en obres públiques. Es va impulsar una política exterior colonialista per augmentar el prestigi nacional, amb intervencions a la Cotxinxina, Mèxic i, sobretot, al **Marroc (1859-1860)**, on les victòries van donar un gran prestigi al general Joan Prim.

- **Descomposició del Sistema (1863-1868):**

- **Crisi política:** El retorn de Narváez va suposar un augment de la repressió. L'oposició es va radicalitzar amb l'enfortiment del Partit Demòcrata (defensor del sufragi universal masculí) i del republicanisme. L'agitació universitària va culminar en la **Nit de Sant Daniel** (1865), una dura repressió d'una manifestació estudiantil a Madrid.

- **Crisi econòmica:** A partir de 1864, una crisi financera (causada pel fre en la construcció ferroviària i la caiguda de la borsa), sumada a una crisi de subsistències des de 1866, va agreujar el descontentament popular.

- **El Pacte d'Ostende (1866):** Progressistes, demòcrates i republicans van signar un pacte per destronar Isabel II i convocar Corts Constituents per sufragi universal. Després de la mort d'O'Donnell el 1867, la Unió Liberal s'hi va sumar.

- **La Revolució Gloriosa:** La mort de Narváez el 1868 va deixar el règim sense els seus líders històrics. El setembre de 1868, un pronunciament militar va iniciar la **Revolució Gloriosa**, que va posar fi al regnat i va obligar Isabel II a exiliar-se.

Taula de forces polítiques principals

Força Política	Ideologia i principis Clau	Base social principal
Partit Moderat	Liberalisme conservador i doctrinari. Sobirania compartida (Rei i Corts), sufragi molt censatari, centralisme, defensa de l'ordre i la propietat.	Alta burgesia, terratinents, alts funcionaris i comandaments militars.
Partit Progressista	Liberalisme reformista. Sobirania nacional, ampliació del sufragi (encara censatari), defensa de llibertats individuals, poder local (Milícia Nacional).	Petita i mitjana burgesia, classes mitjanes urbanes, artesans, part de l'exèrcit.
Carlisme	Absolutisme i tradicionalisme. Lema: "Déu, Pàtria, Furs i Rei". Oposició al liberalisme i defensa dels furs territorials.	Petita noblesa, clergat rural, camperols (principalment al País Basc, Navarra, Catalunya i Maestrat).
Unió Liberal	Partit de centre, eclèctic. Cercava l'estabilitat combinant principis moderats (ordre, centralisme) amb aspectes progressistes (reformes econòmiques).	Alta burgesia financera, sectors de l'exèrcit, notables d'ambdós partits liberals.
Partit Demòcrata	Ala radical del progressisme. Defensava el sufragi universal masculí com a principal reivindicació.	Classes populars urbanes, intel·lectuals, sectors professionals.
Republicans	Derivats del Partit Demòcrata, proposaven l'abolició de la monarquia i la proclamació d'una república.	Sectors obrers, intel·lectuals radicals, classes populars.

